

Milvia Gulešić Machata

Sanda Lucija Udier

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

mgulesic@ffzg.hr

sludier@ffzg.hr

Akademski kultura i hrvatski kao ini jezik

Poučavanje kulture zemlje u kojoj se određeni jezik govori integralan je dio programa za poučavanje toga jezika kao inoga budući da je jedan od ciljeva nastave inoga jezika razvijanje međukulturne kompetencije, o čemu postoji opsežna glotodidaktička literatura (usp. Deardorf 2006, Novak Milić 2006) i o čemu su provedena i istraživanja koja se odnose na hrvatski kao ini jezik (Novak Milić i Gulešić Machata 2006). Poučavanje kulture predstavlja za većinu poučavatelja još veći izazov nego poučavanje jezika, a uzrok tomu leži u vrsti njihove naobrazbe, koja je najčešće filološka ili lingvistička i pedagoška, i u činjenici da su modeli poučavanja kulture načelno slabije razrađeni od modela poučavanja jezika te poučavatelji nalaze znatno manje oslonaca u stručnoj literaturi kad je riječ o poučavanju kulture nego kad je riječ o poučavanju jezika. Poteškoću, dakako, predstavlja i složenost pojma kultura te obilježja činjenica koje čine kulturu iz kojih je teško napraviti izbor prikladan za poučavanje u jezičnoj nastavi. U članku je riječ o poučavanju kulture u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika (HIJ-a) s obzirom na distinkciju između svakodnevne i akademske kulture. Budući da je poučavanje svakodnevne kulture do sada u literaturi bolje opisano i obrađeno (Novak Milić 2014, 2016 i 2017), u ovome je radu naglasak na poučavanju akademske kulture koja se tek treba etablirati u kurikulumima za poučavanje HIJ-a, u znanstvenim radovima, priručnicima i udžbenicima.

Ključne riječi: hrvatski kao ini jezik, poučavanje kulture, akademska kultura

1. Uvod u poučavanje kulture u nastavi inoga jezika

Poučavanje kulture zemlje, jedne ili više njih, u kojoj se neki jezik govori nezaobilazna je sastavnica poučavanja njezina jezika kao inoga. To pokazuju standardi po kojima se izrađuju suvremeni udžbenici inih jezika i to je dokumentirano u *ZEROJ-u* (Vijeće Europe 2005), a za hrvatski kao ini jezik (HIJ) i u opisnim okvirima za pojedine razine jezične kompetencije (Grgić, Gulešić Machata i Nazalević Čučević 2013, Gulešić Machata i Grgić 2015, Grgić i Gulešić Machata 2017). Međutim, poučavanje kulture kompleksno je te postavlja pred poučavatelje velike izazove, ponekad čak

veće nego što je samo poučavanje jezika. To je zbog toga što modeli poučavanja kulture nisu jednako precizno razrađeni kao modeli poučavanja jezika i zbog toga što je *kultura* pojam kojemu je prilično teško odrediti opseg i doseg. Postoje brojne antropološke teorije kulture čije poznavanje uglavnom ne ulazi u kompetencije poučavatelja jezika koji imaju pretežito filološku, lingvističku i pedagošku naobrazbu. Također, zbog složenosti i obuhvatnosti pojma *kultura* poučavateljima jezika predstavlja izazov napraviti izbor iz kulturnih sadržaja te planirati progresiju u njihovu poučavanje. Na primjer, kad je riječ o HIJ-u, postoje priručnici i znanstveni radovi u kojima je mapirana progresija poučavanja jezika ili nekih njegovih elemenata (npr. Udier i Čilaš Mikulić 2005, Udier 2016a, Grgić, Gulešić Machata i Nazalević Čučević 2013, Gulešić Machata i Grgić 2015, Grgić i Gulešić Machata 2017), ali za sada ne postoje ekvivalentni radovi kad je riječ o progresiji poučavanja kulture u nastavi HIJ-a.

2. Što je zapravo kultura koju poučavamo u jezičnoj nastavi?

Postoji mnogo antropoloških teorija kojima se definira kultura te njihovo sažimanje i predstavljanje uvelike nadilazi mogućnosti ovoga rada. Zbog toga će u njemu biti spomenuto samo ono što je relevantno za poučavanje kulturne sastavnice u jezičnoj nastavi. Haviland (2002: 10) kulturu smatra standardima, često nesvjesnima, po kojima djeluju društvene zajednice ili skupine ljudi. Ti se standardi uče, a ne stječu se biološkim naslijeđem, te oni usmjeravaju svakodnevno ponašanje članova neke društvene zajednice. Zbog toga se ljudsko ponašanje prije svega smatra kulturnim ponašanjem. Manifestacije kulture mogu se međusobno znatno razlikovati, no u antropološkom smislu ni jedna osoba, društvo ili pojava nije kulturnija od neke druge osobe, pojave ili društva. Kulturu čine apstraktne vrijednosti, uvjerenja i percepcije svijeta koji su temelj ljudskog ponašanja i koji se odražavaju u ponašanju. Ti su elementi zajednički članovima određene društvene zajednice, a njihovo očitovanje stvara ponašanje koje je očekivano i razumljivo ostalim članovima te društvene zajednice (Haviland 2002: 33). Pojam *kultura* do 1980-ih godina odnosio se većinom na umjetnost i druga akademska područja (Breidenbach i Nyíri 2009: 21), a od takozvanoga *kulturnog zaokreta*, koji se dogodio u 1980-im godinama i koji je značio da su se različite društvene pojave počele tumačiti pomoću kulture, taj se pojam proširio te se počelo govoriti o korporativnoj kulturi, afroameričkoj kulturi, kulturi siromaštva, kulturi stanovanja i mnogim drugim vidovima kultura. I danas se pojam *kultura* odnosi ponajprije na različita područja umjetnosti i djelomično na neka područja znanosti, ali on je sada širi te pojam obuhvaća i cjelokupno ljudsko ponašanje utemeljeno na vrijednostima (dakle ponašanje koje nije biološki uvjetovano). Premda se zapravo može odnositi na sve, kultura se većinom odnosi na ono što je različito te se zbog toga može definirati kao različitost, to jest kao skup atributa kojima se jedna grupa razlikuje od druge (Breidenbach i Nyíri 2009: 22). Pojam *kultura* najčešće se smješta između antropoloških teorija prema kojima sve kulture imaju jednaku vrijednost s jedne strane i, s druge strane, herderovske romantičke ideje da je svaka kul-

tura jedinstvena cjelina koja se ne ni na jedan način ne može reducirati (Breidenbach i Nyíri 2009: 22). Suvremena shvaćanja kulture ističu kako je riječ o dinamičnome i promjenjivome fenomenu. Naime, tvrdnje o kulturi koje dolaze od različitih osoba sadržavaju različite, međusobno čak i oprečne ili kontradiktorne sadržaje te ostavljaju recipijentu na volju kako će se odrediti prema njima. Takav je pogled na kulturu usmjeren na proces njezina nastanka i interpretacije (engl. *process centred*), što znači da se ne sastoji samo od pružanja informacija o kulturi već i od tumačenja silnica koje stoje iza pojedinih kulturnih koncepata te činjenica i stavova o kulturi.

3. Svrha poučavanja kulture u nastavi inoga jezika

Učenici određenoga inoga jezika uče taj jezik da bi postali komunikacijski kompetentni u tom jeziku. Komunikacijska se kompetencija sastoji od nekoliko sastavnica: lingvističke, sociolingvističke i pragmatičke (ZEROJ 2005: 13). Komunikacijska kompetencija, dakle, uključuje i sociolingvističku kompetenciju jer učenici, ovladavajući određenim jezikom, ovladavaju i kulturom zemlje (zemalja) u kojoj (u kojima) se tim jezikom govori. Sociolingvistička se kompetencija odnosi na sociokulturne uvjete upotrebe jezika, a zbog svoje osjetljivosti na društvene norme (pravila ponašanja i slično) ima snažan utjecaj na sve oblike jezične komunikacije među predstavnicima različitih kultura, bili sudionici toga svjesni ili ne (ZEROJ 2005: 13). O važnosti međukulturne kompetencije govori i činjenica da postoje njezine brojne definicije, naprimjer da je međukulturna kompetencija sposobnost učinkovita i prikladna reagiranja u međukulturnim situacijama na temelju određenih stajališta, međukulturnoga znanja, vještina i razmišljanja (Deardorff 2006: 4), ili da je to sposobnost potrebna za uspješno i odgovarajuće ponašanje u interakciji s onima koji su glede jezika i kulture drugačiji od nas (Fantini 2009), ili pak da je to sposobnost posredovanja, sagledavanja odnosa sličnosti i različitosti između kultura te tumačenja i prevladavanja mogućih nesporazuma i sukoba (Byram 2005: 20). Sociokulturni sadržaji u učenju i poučavanju inoga jezika već su desetljećima predmet znanstvenih proučavanja i literatura o njima zaista je brojna, a za HIIJ je popisana u Gulešić Machata (2013, 2015, 2017).

Međutim, kulturni se sadržaji ne navode samo kad je riječ o stjecanju sociokulturne kompetencije, nego i među općim kompetencijama učenika inoga jezika. *Zeroj* ističe, među ostalim, deklarativno znanje (ZEROJ 2005: 104) pod kojim se razumijeva 1) poznavanje svijeta, 2) sociokulturno znanje i 3) interkulturalna svijest. Poznavanje svijeta obuhvaća naprimjer „mjesto, institucije i organizacije, osobe, stvari, događaje, procese i postupke na različitim područjima. (...) Od posebne je važnosti da učenik nekoga stranoga jezika stekne određeno faktografsko znanje, npr. o bitnim zemljopisnim, demografskim, gospodarstvenim i političkim obilježjima zemlje ili zemalja u kojima se taj jezik govori“ (ZEROJ 2005: 105). Sociokulturno znanje odnosi se na 1) *svakodnevni život*, tj. hranu i piće, vrijeme obroka, ponašanje za stolom; državne praznike; radno vrijeme i radne navike; aktivnosti u slobodno vrijeme (hobiji, sportovi, navike čitanja, mediji); 2) *uvjete života*, tj. životni standard (regionalne, klasne i

etničke razlike); stambene uvjete; socijalno osiguranje; 3) *međuljudske odnose* (uključivši odnose moći i solidarnosti), tj. klasnu strukturu društva i odnose između klasa; odnose između spolova (rod, bliskost); strukturu obitelji i odnose unutar obitelji; međugeneracijske odnose; odnose na radnom mjestu; odnose između građana i policije, državnih službenika i sl.; odnose između raznih etničkih skupina i skupina unutar zajednice; odnose između političkih i religijskih skupina; 4) *vrijednosti, uvjerenja i stavove* vezano uz sljedeće: društvene klase; profesionalne kategorije (osobe s akademskim zvanjem, voditelji, osoblje javnih službi, kvalificirani i nekvalificirani radnici); bogatstvo (na temelju prihoda ili stečeno nasljeđivanjem); regionalne kulture; sigurnost; institucije; tradiciju i društvene promjene; povijest, posebno povijesne ličnosti i događaje sa simboličnim značenjem; manjine (etničke, vjerske); nacionalnu pripadnost; strane zemlje, države, narode; politiku; umjetnost (glazba, vizualna umjetnost, literatura, kazalište, popularna glazba i pjesme); religiju; humor; 5) *govor tijela*; 6) *društvene konvencije*, naprimjer one koje se odnose na pružanje i prihvatanje gostoprimstva (Zeroj pod društvenim konvencijama navodi samo primjer pružanja i prihvatanja gostoprimstva, a uz to se mogu spomenuti običaji vezani uz plaćanje pića i hrane u kafićima i restoranima, uobičajeni cjenovni raspon poklona za različite prigode, način kako se obilježavaju i slave različite prigode i još puno toga): točnost; pokloni; način oblačenja; zakuske, pića, obroci; konvencije i tabui u ponašanju i konverzaciji; trajanje obroka; način opraštanja na odlasku; 7) *ritualna ponašanja* poput: vjerskih običaja i obreda; rođenja, vjenčanja, smrti; ponašanja publike i gledatelja na javnim predstavama i svečanostima; proslava, svečanosti, plesova, diskoteka i sl. (Zeroj 2005: 105–106). Interkulturalna svijest rezultat je poznavanja odnosa (sličnosti i razlika) između „svijeta podrijetla“ i „svijeta ciljne zajednice“, svijest o tom odnosu i njegovo razumijevanje. Interkulturalna svijest obogaćena je i sviješću o poznavanju niza drugih kultura, a ta šira svijest pomaže smještanju kulture „svijeta podrijetla“ i kulture „svijeta ciljne zajednice“ u kontekst (Zeroj 2005: 107).

Još jedanput valja istaknuti da se pod međukulturalnom kompetencijom podrazumijeva sociolingvistička kompetencija, poznavanje svijeta, sociokulturalno znanje te međukulturalna svijest. Dakle, kako bi učenik inoga jezika bio međukulturalno kompetentan, potrebna je kompetencija u svim navedenim područjima. Razvijanje je međukulturalne kompetencije složen proces koji treba biti pomno osmišljen i strukturiran. Međukulturalnu je kompetenciju potrebno razvijati od samoga početka učenja jezika (Novak Milić i Gulešić Machata 2006), bez obzira na to što učenici na početnom stupnju vrlo malo razumiju i mogu reći, a radi toga da bi se ta kompetencija razvijala proporcionalno s jezičnom kompetencijom.

Odnos međukulturalne i jezične kompetencije zanimljiv je i raznolik: moguće je da u učenika inoga jezika te dvije kompetencije budu podjednako razvijene, moguće je da jezična kompetencija bude razvijenija od međukulturalne (to se događa kada kultura nije poučavana na adekvatan način), ali je moguće je i da osoba uopće ne vlada određenim jezikom, u ovome slučaju hrvatskim, ali da njezina međukulturalna kompetencija bude visoka. Naprimjer, profesori na odsjecima za slavistiku u neslavenskim

zemljama nerijetko su vrlo kompetentni u više slavenskih kultura, pa čak i onih čijim se jezikom ne bave i kojima nisu ovladali. U globaliziranome svijetu postoji puno osoba čije međukulturne kompetencije nadmašuju njihove jezične kompetencije, a pri tom čak nije riječ samo o akademski obrazovanim osobama. Dostupnost kulturnih sadržaja u suvremenim medijima pridonosi razvoju međukulturne kompetencije u korisnika medija. Razvoju međukulturne kompetencije pridonosi i mobilnost koja je jedno od glavnih obilježja suvremenoga, globaliziranog svijeta. Kad je riječ o obrazovnom kontekstu, izražena studentska i druga akademska mobilnost, poduprta brojnim programima akademske međunarodne razmjene (Erasmus+, Ceepus, Mirees, Basileus i brojnim drugima) vrši utjecaj i na poučavanje jezika i kulture zemalja u kojima studenti ostvaruju svoju mobilnost. Naime, mobilnost obično traje semestar ili dva (dakako uz brojne kraće programe mobilnosti) pa u tome razdoblju, koje je prekratko da bi studenti mogli steći visoku razinu jezične kompetencije, upoznavanje kulture poprima posebnu važnost. Studenti na razmjeni svakako žele doživjeti kulturu zemlje u kojoj se nalaze i steći vlastita iskustva s njom. Zbog toga su jezični tečajevi itekako prožeti kulturnim sadržajima, a kada je riječ o HIJ-u, primjera dobre prakse ima napretek u programima koje organiziraju Croaticum – Centar za hrvatski kao drugi i strani jezik, splitski Centar za hrvatske studije u svijetu, Sveučilišna škola hrvatskoga jezika i kulture u Zagrebu, Riječka kroatistička škola, a jednako vrijedi i za kolegije koji se izvode na stranim lektoratima na kojima se poučava hrvatski kao ini jezik.

4. Akademska i svakodnevna kultura

Shvaćanja kulture i njezine definicije mijenjale su se tijekom povijesti što je, dakako, utjecalo i na njezino poučavanje u jezičnoj nastavi. U 20. stoljeću u Europi kultura se uglavnom shvaćala hijerarhijski, a kulturna se dinamika promatrala u distinkciji između *visoke kulture* (one elitne, čiji su dionici bili samo obrazovaniji i imućniji članovi društva) i *masovne kulture* koja je bila dostupna svima bez obzira na obrazovanje i ekonomski status (Kutnyk 2006: 353). Visoka (elitna) kultura dugo se jedino shvaćala kao kultura, što je poslije bilo komplementarno dopunjeno shvaćanjem da svi imaju kulturu te da postoje i različiti drugi vidovi kulture (ulična kultura, afroamerička kultura, kultura radničke klase, različite nacionalne kulture, kultura stanovanja, jedenja i odijevanja i slično). Postmoderne teorije kulture puno su se bavile uličnom kulturom. Antropologija počinje pripisivati kulturu svemu i svima, a njezine se analize najčešće oslanjaju na tri glavna elementa: etnicitet, različitost i identitet (Kutnyk 2006: 357). Kultura se uslijed toga počinje shvaćati kao turistički resurs koji služi za privlačenje posjetitelja i koji posjetiteljima nudi privlačne sadržaje te tako počinje generirati ekonomski razvoj.

Budući da hijerarhijsko shvaćanje kulture i hijerarhijski impostirano nazivlje *visoka* (elitna) i *niska* (masovna, ulična) kultura u suvremenome didaktičkom kontekstu više nisu prihvatljivi, u kontekstu poučavanja HIJ-a osmišljeni su termini *akademska*

kultura i svakodnevna kultura. Ti su termini predloženi u raspravi na *Trećem savjetovanju za lektore hrvatskoga kao inoga jezika* (3. SIH) koje se održalo na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 9. i 10. srpnja 2010. godine kada se nastojalo iznaći bolje termine za ono što se u anglosaksonskoj literaturi nazivalo visokom i masovnom kulturom. Od tada su se ti termini uobičajili i ušli u kurikule za poučavanje HIJ-a. Termin *svakodnevna kultura* uvriježio se više jer se o njoj češće govorilo i pisalo u kontekstu poučavanja HIJ-a (Novak Milić 2014, 2016 i 2017), a na Croaticumu – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik od 2015. godine izvodi se i sveučilišni kolegij pod nazivom *Hrvatska svakodnevna kultura*.

Svakodnevna kultura obuhvaća sve navike i običaje vezane uz svakodnevnicu i život stanovnika zemlje. Budući da su običaji raznoliki i mnogobrojni, usredotočuje se na ono što je uobičajeno i tipično, dakle ono što se može očekivati i često susresti. Akademska se kultura poklapa sa shvaćanjem kulture koje je prevladavalo u 20. stoljeću te obuhvaća različite vidove umjetnosti i, nešto manje, znanosti (Breidenbach i Nyíri 2009: 21). Treba naglasiti kako, govoreći o kulturnoj kompetenciji, *Zeroj* ne razlikuje svakodnevnu i akademsku kulturu. To znači da je takvo shvaćanje kulture u nastavi inih jezika još relativno novo te je poučavanje tih dvaju komplementarnih vidova kulture potrebno posebno razraditi.

5. Svakodnevna i akademska kultura u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika

U promišljanjima o poučavanju kulture u nastavi HIJ-a postavljaju se brojna pitanja o načinu, progresiji i omjeru poučavanja svakodnevne i akademske kulture. Kao što je poznato, jezična nastava, pa onda i poučavanje kulture u njezinu sastavu, treba biti prilagođeno potrebama učenika inoga jezika (Cvikić i Udier 2008) te ovisi o motivima i o svrsi radi koje ovladavaju inim jezikom, o tome je li riječ o situaciji stranoga jezika (poučavanje u zemlji u kojoj se taj jezik ne govori) ili drugoga jezika (poučavanje u zemlji u kojoj se taj jezik govori), o vrsti tečaja (je li to komercijalni tečaj ili akademski kolegij), o ishodima učenja, o obimu satnice i učeničkim individualnim obilježjima (njihovoj dobi, obrazovnome profilu i interesima) te tomu slično.

Svakodnevna je kultura nužna i posebno važna u situaciji ovladavanja drugim jezikom kako bi se pripadnici određene kulture što prije i što bolje snašli u novoj kulturi i uklopili u svakodnevnicu u zemlji u kojoj borave. Za osobe koje žive u novoj zemlji ponekad je čak i važnije steći međukulturnu kompetenciju nego jezičnu kompetenciju jer je njihov glavni cilj uklopiti se što prije u novo društvo i novu kulturu, pogotovo ako dolaze iz zemalja i kultura koje su bitno različite i ako žele trajno ostati u novoj zemlji. Posljednjih je godina u Europi, zbog velikoga broja izbjeglica iz sjeverne Afrike i s Bliskoga istoka, ta problematika još važnija nego što je to bilo ikad u prošlosti, a Hrvatska nikako nije izuzetak iz te situacije (Podboj 2016, Podboj i Đurđević 2017). Svakodnevna je kultura važna i studentima koji kraće vrijeme borave na razmjeni u određenoj zemlji. Oni pohađaju jezične tečajeve premda im primarni

cilj studijskoga boravka nije stjecanje visokih jezičnih kompetencija (za to, najčešće, nema ni vremena ni mogućnosti) te žele putem jezičnih tečajeva i osobnih doživljaja upoznati i iskusiti (svakodnevnu) kulturu zemlje u kojoj se nalaze. Ti su razlozi doveli do razrađivanja modela poučavanja svakodnevne kulture u nastavi HIJ-a te je ona inkorporirana u udžbenike za njezino poučavanje (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2013, 2014, 2015, 2016a; Udier 2014a) tako da se u svakome poglavlju obrađi nešto vezano za običaje u Hrvatskoj. O svakodnevnoj hrvatskoj kulturi napisano je poglavlje *Hrvatska svakodnevnic*a (Novak Milić 2014, 2016, 2017) u udžbeniku hrvatske kulture *Hrvatska na prvi pogled* (Udier 2014, 2016b, 2017) namijenjenomu studentima HIJ-a, kao i radovi o međukulturnoj kompetenciji u HIJ-u (Novak Milić i Gulešić Machata 2006, Gulešić Machata i Machata 2007, Gulešić Machata 2013, 2015, 2017; Cvikić 2012; Pasini 2009/2010). Na Filozofskom se fakultetu u Zagrebu od akademske godine 2014./2015. održava i kolegij *Svakodnevna hrvatska kultura i jezik* čije su nositeljice J. Novak Milić i S. L. Udier. Teme su koje se obrađuju u sklopu kolegija: stereotipi i predrasude o Hrvatima i Hrvata o drugima; navike i običaji (uključujući obraćanje, oslovljavanje, pozdravljanje i sl.); odnos prema obitelji i djeci; odnos prema različitim vrstama manjina i govornicima drugih jezika; odgoj i obrazovanje, školstvo, struktura obrazovnoga sustava; rad i radni uvjeti; slobodno vrijeme, hobiji i putovanja; uvjeti života, radni život u Hrvatskoj i životni standard; blagdani te praznici i običaji povezani s njima; hrana i piće (kultura jedenja); poznata i popularna mjesta i manifestacije; glazba, film, izložbe, koncerti; aktualne teme. Prije više od desetljeća Novak Milić i Gulešić Machata u radu o međukulturnoj kompetenciji zaključuju da su u tadašnjim udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika kulturološke teme izabrane nasumce te da su teme često zagreboцентриčne (2006: 72), no u posljednjem je desetljeću učinjen znatan pomak u izboru kulturnih podataka u udžbenicima HIJ-a (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2013, 2014, 2015, 2016a; Udier 2014a) te je napuštena nasumičnost u korist strukturiranosti u izboru podataka te njihovoj prezentaciji i obradi. Svakodnevna hrvatska kultura zastupljena je u svakoj cjelini, teme su odabrane sustavno i obrađene tako da potiču razvijanje međukulturne kompetencije.

6. Akademska kultura u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika

Za razliku od svakodnevne kulture u HIJ-u, u čijem su promišljanju i poučavanju već učinjeni važni koraci, situacija je drugačija kada je riječ o akademskoj kulturi. Akademske se kulture sporadično dotiču radovi o međukulturnoj kompetenciji općenito (Novak Milić i Gulešić Machata 2006; Gulešić Machata i Machata 2007; Gulešić Machata 2013, 2015, 2017; Cvikić 2012; Pasini 2009/2010), no zasad, koliko je poznato, ne postoje istraživanja ili radovi koji se bave poučavanjem akademske kulture za potrebe učenika HIJ-a, izuzev poglavlja *Kulturne institucije u Republici Hrvatskoj* (Udier i Gulešić Machata, u postupku objavljivanja) koje će biti objavljeno u udžbeniku iz hrvatske kulture *Hrvatska na drugi pogled* (Udier, u postupku objavljivanja). Ovim se

radom nastoji barem donekle ispuniti potreba da se, uza svakodnevnu kulturu koja već jest etablirana, odredi mjesto i akademskoj kulturi u programima za poučavanje HIJ-a te da se iznesu osnovne i polazišne činjenice o njezinoj ulozi koja se, kako je dalje pokazano, umnogome razlikuje od uloge svakodnevne kulture te vrlo ovisi o različitim vrstama jezičnih tečajeva (odnosno o individualnim osobinama recipijenata).

U uvodnome su dijelu ovoga rada nabrojene teme koje, prema *ZEROJ-u* (2005: 105–107), razvijaju međukulturnu kompetenciju. Iako je taj popis otvoren i ni izdaleka ne obuhvaća sve što međukulturna kompetencija podrazumijeva, on čini dobar i primjenjiv okvir za sastavljanje programa za učenje inoga jezika, pisanje udžbenika ili priručnika, i slično. Neke od tema koje se navode nesumnjivo pripadaju svakodnevnoj kulturi (naprimjer hrana i piće, vrijeme obroka, ponašanje za stolom), a neke akademskoj kulturi (naprimjer povijest, povijesne ličnosti, događaji čije je značenje u društvu poprimilo obilježja simbola). No već je i pri letimičnu pogledu na taj popis očito da se kod mnogih tema svakodnevna i akademska kultura preklapaju – na primjer više se puta spominju institucije jer je poznavanje institucija bez sumnje vrlo važna sastavnica međukulturne kompetencije, no institucije su jednako činjenica svakodnevne kulture koliko i činjenica akademske kulture. Činjenica su svakodnevne kulture osnovna znanja o institucijama koje su učenicima HIJ-a i hrvatske kulture kao ine kulture potrebne za svakodnevno životno snalaženje u Hrvatskoj (naprimjer policijske uprave, zavodi za zdravstveno osiguranje, škole), dok su činjenica akademske kulture one institucije koje nisu nužne za svakodnevni život, ali čine duhovnu nadgradnju nekoga društva i važne su za njegovo svakodnevno dobro funkcioniranje (naprimjer muzeji, akademije, arhivi, kazališta, instituti, zavodi, knjižnice...). Nazivi ulica i trgova u mjestu stanovanja znanje je koje pripada svakodnevnoj kulturi, dok je znanje o osobama ili događajima po kojima su te ulice i trgovi dobili imena, te o povijesnom i društvenom kontekstu koji uvjetuje njihovu važnost, činjenica akademske kulture.

Ponekad je jednostavno razlučiti kakvo znanje pripada svakodnevnoj, a kakvo akademskoj kulturi, no postoje i primjeri kad se svakodnevna i akademska kultura preklapaju pa ponekad nije sasvim moguće ili pak uopće nije potrebno strogo odvajati jednu od druge. Dobar je primjer za to festivalizacija baštine (Kelemen i Škrbić Alempijević 2012), tj. popularizacija tradicionalnih običaja putem različitih festivala, koja sadržava elemente i svakodnevne i akademske kulture. No, usprkos nerijetkim preklapanjima, u osnovnim se crtama ipak može odrediti da akademsku kulturu čine kulturne, političke i društvene ustanove, povijesni događaji i osobe, umjetnost i umjetnička područja (glazba, drama, književnost, slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, film, ples, strip...). Ponekad pak neka činjenica akademske kulture (naprimjer povijesni događaj) dovodi do ponašanja koje je uobičajeno u svakodnevnome životu i činjenica svakodnevne kulture – naprimjer, za razliku od nekih drugih naroda, Mađari se pri nazdravljanju pivom ne kucaju kriglama ili čašama, a ako to stranac, neupoznat s običajem, pokuša, Mađari će najčešće odmaknuti čašu. Razlog tomu leži u priči koja prati povijesni događaj. Naime, zabilježeno je da su nakon revolucije 1848./1849. go-

dine pobjednici nazdravljali kucajući se čašama s pivom pa su se Mađari zarekli da će nazdravljati bez kucanja čašama. Ne kucati se pivom s Mađarom pripada, dakle, svakodnevnoj kulturi, ali poznavanje povijesnoga konteksta toga običaja pripada akademskoj kulturi. Ovaj primjer iz mađarske svakodnevne i akademske kulture ovdje se navodi zato da se pokaže kako je, kad se poučava hrvatska svakodnevna i akademska kultura, potrebno poučavati i ono za što se često čini da je samorazumljivo – naprimjer to da Hrvati nazdravljaju kucajući se pivom. Takvih je primjera puno u kulturi svake zemlje i vrlo su izdašni i primjenjivi u glotodidaktičkome kontekstu, a iako lektor HIJ-a ne može znati ni približno sve po čemu se svakodnevna i akademska kultura u zemljama iz kojih potječu učenici HIJ-a (pogotovo ako je riječ o skupinama polaznika heterogenima po zemlji iz koje dolaze), ovdje se želi naglasiti koliko je važno neprestano usavršavanje lektora (i) glede međukulturne svijesti.

7. Progresija poučavanja: od svakodnevne do akademske kulture i obratno

U posljednjim su desetljećima 20. stoljeća kulturni sadržaji u nastavi i udžbenicima HIJ-a uglavnom izabirani tako da zadovolje samo jednu vrstu učenika: visoko-obrazovane učenike filološkoga usmjerenja. U navedenom radu autorice zaključuju da, dakako, nije loše nastojati zadovoljiti kulturne potrebe (i) tekstovima iz hrvatske povijesti, književnosti te predstavljanjem umjetničkih djela i stilova, ali to zasigurno nije potrebno učenicima na početnome stupnju učenja (Novak Milić i Gulešić Machata 2006: 75). Ovdje se može dodati da uz to što navedena kulturološka znanja nisu potrebna početnicima, ona nerijetko nisu potrebna ni učenicima na višim stupnjevima – naprimjer u slučaju kada učenici intenzivno uče hrvatski jezik radi dobivanja posla u Hrvatskoj ili pak na tečajevima za tražitelje azila. To, naravno, nisu dva jedina primjera, ali dobro ilustriraju tezu da akademska kultura ne treba podjednako biti zastupljena na svim vrstama tečajeva za učenike HIJ-a ili bilo kojega drugoga jezika. Dok je na tečajevima koje pohađaju naprimjer studenti hrvatskoga jezika s inozemnih sveučilišta potrebno uključiti što više elemenata akademske kulture, na tečajevima koje pohađaju polaznici drugačijih profila i struka takvih sadržaja treba biti manje i oni trebaju biti bitno prilagođeni njima. No, prema mišljenju autorica ovoga rada, ako je riječ o tečajevima na sveučilišnoj razini, kakvi se održavaju naprimjer u Croaticumu – Centru za hrvatski jezik kao drugi i strani na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, potrebno je uključiti raznolike i brojne sadržaje iz akademske kulture. To je i razlog da su u udžbenicima namijenjenima ponajprije sveučilišnoj nastavi HIJ-a zastupljeni doista brojni sadržaji akademske kulture. Naprimjer, u seriji udžbenika *Razgovarajte s nama* (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2013, 2014, 2015, 2016a; Udier 2014a) zastupljene su sljedeće teme (navodimo samo neke): hrvatski muzeji, koji su obrađeni tako da se u svakoj lekciji govori o jednome hrvatskom muzeju (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2015); etnološke, književne ili lingvističke teme, koje su obrađene tako da se u svakoj lekciji donosi po jedan tekst čiji je autor ugledni etnolog, jezikoslovac, književni povjesničar ili stručnjak drugih

struka pa se uči o podrijetlu i revitalizaciji kravate, o načinu izbora kulturnih sadržaja za popise svjetske baštine UNESCO-a, o prenamjeni javnoga prostora u Hrvatskoj, o hrvatskim medijima, o stilskoj figuri antonomaziji, o hrvatskim frazemima, tranzicijskoj književnosti u Hrvatskoj te o drugim temama (Udier 2014a); hrvatske regije, koje se obrađuju tako da se u svakoj lekciji predstavlja po jedna hrvatska regija sa svojim kulturnim specifičnostima i simbolima (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2016); poznati stanovnici Hrvatske, koji se obrađuju tako da se u svakoj lekciji predstavlja po jedna važna i zaslužna osoba i njezina dostignuća (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2014) i tako dalje. Na ovome mjestu navedeni su samo izdvojeni tekstovi koji služe predstavljanju akademske kulture, ali se sadržaji akademske kulture pojavljuju i na drugim mjestima u navedenim udžbenicima gdje su upotrijebljeni kao polazište za obrađivanje jezičnih nastavnih jedinica i služe razvijanju četiriju jezičnih vještina (govorenja, čitanja, pisanja i slušanja).

No budući da je serija udžbenika *Razgovarajte s nama* zamišljena tako da bude, koliko je to uopće moguće, univerzalno primjenjiva nastojeći zadovoljiti potrebe ipak dosta heterogenih skupina učenika HIJ-a (heterogenih ne samo po prvome jeziku, nego i po dobi, obrazovanju, motivaciji za učenje HIJ-a i svrsi radi koje učenici ovlađavaju HIJ-em), u njima su brojni i sadržaji koji nisu činjenice akademske kulture. Za razliku od toga postoje primjeri sveučilišnih udžbenika gotovo u cijelosti namijenjenih korisnicima koje u prvom redu zanima akademska kultura, kao što je udžbenik HIJ-a M. Korom *Kroatisch für die Mittelstufe* (2005), u kojem se svaka lekcija temelji na djelu ili ulomku djela iz novije hrvatske književnosti (naprimjer A. Šoljan *Kiša*, Ž. Čorak *Krhotine*, G. Tribuson *Novinska smrt Ladislava Hanaka.*), J. Nemeth Jajić *Sati s jezikom hrvatskim* (1997) napisan ponajprije za poljske studente kroatistike te udžbenik hrvatske kulture *Hrvatska na prvi pogled* (Udier 2014, 2016b, 2017) u kojem jedno poglavlje govori o svakodnevnoj kulturi, a u drugima različiti autori pišu, svatko iz stanovišta svoje struke, o geografiji Hrvatske, hrvatskoj povijesti, političkom sustavu i politici Republike Hrvatske, hrvatskoj književnosti, hrvatskome filmu, hrvatskoj etnološkoj baštini, povijesti umjetnosti u Hrvatskoj, hrvatskome jeziku i drugim akademskim temama. Osim načina navedenih u udžbenicima sigurno je da postoji još puno načina za poučavanje akademske kulture koji se provode na lektoratima hrvatskoga jezika u inozemstvu te u drugim sveučilišnim centrima, ali u njih nema uvida zato što o njima nema objavljenih radova niti su objavljeni nastavni materijali koji se rabe u poučavanju.

Ne postoji univerzalan odgovor na pitanje koji bi se segmenti hrvatske akademske kulture i u kojem obimu trebali uključiti u silabe i materijale za poučavanje HIJ-a i hrvatske kulture kao ine. Situacija je umnogome jasnija kad je riječ o svakodnevnoj hrvatskoj kulturi jer naprimjer na početnoj razini učenja svaki učenik HIJ-a treba naučiti pozdrave i oslovljavanje, vrste trgovina, proizvode koji se prodaju u trgovinama i na tržnicama, izražavanje cijena, ponašanje u kafiću, restoranu i u posjetu te slično. Za akademsku je kulturu pak potrebno izuzetno pomno isplanirati kakvi će se sadržaji poučavati, na koji način i u kakvu obimu. Pritom je vrlo vjerojatno da će na

početnome stupnju učenja HIJ-a takvih sadržaja biti najmanje, no oni u određenoj mjeri mogu biti uključeni i u nastavu i nastavne materijale početnoga stupnja, naravno za početak u vrlo jednostavnome obliku. Naprimjer, u udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata, Pasini i Udier 2013) u drugoj cjelini, u kojoj se uče zanimanja, uz imena poznatih sportaša navodi se i ime pisca Mire Gavrana, a u sljedećoj lekciji ime likovnoga umjetnika Ivana Kožarića, o kojem će učenici HIJ-a više naučiti iz udžbenika za više stupnjeve. U četvrtoj cjelini, u kojoj se uče posvojni pridjevi, dane su fotografije poznatih skulptura kipara Ivana Meštrovića. Uz jezično gradivo i svakodnevnu kulturu nastojalo se gotovo u svakoj lekciji pružiti primjereno malen segment akademske kulture (ime, fotografija, kratak tekst) na koji se može dograđivati poznavanje akademske kulture na višim stupnjevima učenja HIJ-a. Iz toga se primjera vidi da je moguće, a svakako je i poželjno, određene elemente akademske kulture uključiti već na početnoj razini – naprimjer u obliku fotografije nekoga umjetničkoga djela ili imena poznate osobe koje nosi neka ulica ili institucija – jer se na svakoj sljedećoj razini na to mogu dograđivati druge činjenice akademske kulture.

Odluke o tome koji će se sadržaji hrvatske akademske kulture poučavati u nastavi HIJ-a ne bi trebalo donositi intuitivno, već bi trebala biti provedena analiza potreba (Cvikić i Udier 2008) koja bi pokazala kakve potrebe imaju polaznici određenoga programa za učenje HIJ-a. Pritom treba uzeti u obzir ishode učenja toga programa te individualna obilježja učenika (dob, svrhu ovladavanja HIJ-em, jezičnu kompetenciju u HIJ-u, opće obrazovanje, afinitete i slično).

Naime, nije svejedno osmišljavaju li se nastavni sadržaji za studente filologije, za studente na razmjeni, za potomke iseljenika koji žele naučiti jezik svojih predaka, ili pak za poslovne ljude. Ako je riječ o stranim studentima filologije, u poučavanju HIJ-a treba puno inzistirati na elementima akademske kulture, posebno književnosti i povijesti, zato što su ti sadržaji komplementarni filološkim sadržajima njihovih studijskih smjerova. Ako je riječ o stranim studentima međunarodnih odnosa i povijesti, u poučavanju akademske kulture naglasak treba biti na povijesnim, sociološkim i politološkim sadržajima. Kad se osmišljava tečaj za potomke hrvatskih iseljenika, spektar sadržaja akademske kulture treba biti što širi kako bi obuhvatio što raznolikije informacije, a naglasak treba biti na odrednicama akademske kulture koje su najviše povezane s hrvatskim identitetom. Ako se tečaj osmišljava za građanstvo, a pri tome se misli na poslovne ljude, diplomate, osobe koje uče hrvatski jer su se doselile u Hrvatsku radi spajanja obitelji, životnoga partnerstva, nastavka obrazovanja i slično, akademski sadržaji trebaju biti orijentirani na ono što se obično smatra općom kulturom u Hrvatskoj (osnovne informacije o geografiji i povijesti te izvedbenim umjetnostima). Osim o svrsi radi koje učenici nastoje ovladati HIJ-em, način kako će akademska kultura biti strukturirana ovisi i o satnici kojom poučavatelji raspolažu (pretpostavlja se da će manja ukupna satnica rezultirati i manjom obuhvaćenošću sadržaja akademske kulture), kao i o razini poznavanja hrvatskoga jezika koju učenici dostižu. Naime, struktura učenika HIJ-a (i svakoga drugoga inoga jezika) takva je da su u njoj najzastupljeniji početnici, a što je razina poučavanja viša, to je učenika

manje. To znači da učenici HIJ-a u velikom broju ni ne dostignu razinu poznavanja jezika koja bi im omogućila samostalan pristup sadržajima akademske kulture te im se ona zbog toga posreduje materijalima na jeziku kojim vladaju, najčešće engleskome. Za tu je svrhu objavljen udžbenik hrvatske kulture ne samo na hrvatskome nego i na engleskome jeziku *Croatia at First Sight* (Udier 2016).

Zadatak kako strukturirati sadržaje koji pripadaju akademskoj kulturi u programima za poučavanje koji su namijenjeni heterogenim korisnicima još je teži zadatak nego kad se program osmišljava za svaku od navedenih vrsta korisnika. Tada je potrebno napraviti univerzalni model kojim se donekle mogu zadovoljiti potrebe svih.

Akadska se kultura može poučavati na više međusobno komplementarnih načina. (1) Jedan je način da je se inkorporira u jezičnu nastavu, odnosno da tekstovi koji se obrađuju radi razvijanja različitih jezičnih vještina (govorenja, čitanja, pisanja i slušanja) imaju elemente akademske kulture. To je, dakako, puno lakše provedivo na visokim stupnjevima jezične kompetencije, ali je moguće i na nižim stupnjevima, kao što je vidljivo u udžbenicima HIJ-a (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata, Pasini i Udier 2013, Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2016). (2) Drugi je moguć način da se učenicima HIJ-a organizira izvanučionička nastava, tj. da ih se povede u muzej, galeriju, kazalište, kino, knjižnicu ili bilo koju drugu kulturnu ustanovu, na festival, na radionice ili slično.¹ To je lakše izvedivo u situaciji poučavanja drugoga jezika kad se nastava održava u Hrvatskoj, ali kad se HIJ poučava kao strani, također je u dijelu slučajeva moguće organizirati ekskurziju u Hrvatsku sa sadržajima akademske kulture. Na taj se način učenike može izravno izložiti elementima akademske kulture. (3) Treći je način obrađivanja sadržaja akademske kulture projektna nastava u kojoj se učenicima mogu zadati projektni zadatci u kojima trebaju odabrati neki od elemenata akademske kulture. Taj je način također jako plodan jer se može povezati s mogućnošću da učenici sami izaberu akademski sadržaj koji im se sviđa (čime se povećava njihova motivacija za učenje) i da ga predstave na način koji smatraju najboljim. Osobito je korisno ako se na taj način obrađuju književni sadržaji jer se čitanjem književnosti na jeziku kojim se nastoji ovladati znatno povećava jezični unos, a postiže se i osamostaljivanje studenata u učenju, takozvana učenička autonomija. (4) Budući da poučavatelji HIJ-a imaju pretežito filološku naobrazbu, može se dogoditi da ne mogu odgovoriti zahtjevima za poučavanjem nekih drugih područja akademske kulture ako su ti zahtjevi visoki. Zbog toga mogu organizirati predavanja o

¹ Na Croaticumu – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik posvećuje se velika pozornost takvom vidu nastave. Uz to što se posjećuju različiti muzeji u Zagrebu i okolici, svaki se semestar organiziraju radionice u jednome od zagrebačkih muzeja. Do sada su tako realizirane radionice održane u *Tifloškome muzeju*, *Hrvatskome prirodoslovnome muzeju* i *Etnografskome muzeju*. Uz muzeje posjećuju se i druge kulturne institucije, naprimjer *Nacionalna i sveučilišna knjižnica*, *Hrvatska radiotelevizija*, *Hrvatska narodna banka*. Za strane se studente i druge polaznike Croaticuma nerijetko organiziraju vrlo specifični kulturni događaji, naprimjer razgledavanje originala Zlatne bule u *Hrvatskome državnome arhivu*, književne večeri s poznatim osobama iz hrvatskoga kulturnoga života (pisci, režiseri, novinari, glumci).

pojedininim akademskim temama koja će održati stručnjaci pojedinih struka (neke od umjetnosti, povijesti i slično) kako bi poučavanje bilo na odgovarajućoj akademskoj razini. (5) Ako je razina u poučavanju akademske kulture zaista vrlo visoka i ako to organizacijski uvjeti dopuštaju, moguće je organizirati posebne sveučilišne kolegije o pojedinim područjima akademske kulture. Tako, na primjer, *Samostalni modul: Hrvatski kao drugi i strani jezik* koji se izvodi na Croaticumu – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu sadržava kolegije iz hrvatske kulture: *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, *Hrvatska etnološka baština*, *Hrvatski film*, *Hrvatska književnost u europskom kontekstu*, *Hrvatska politika*, *Hrvatske kulturne ustanove*, *Glazba u Hrvatskoj* i druge. Na tim se kolegijima studenti mogu iz vrlo kompetentnih izvora informirati o sadržajima akademske kulture svakoga pojedinoga područja i ti su kolegiji komplementarni jezičnoj nastavi (kolegiji *Jezične vježbe* i *Govorne vježbe*) na Croaticumu.

Poučavanje hrvatske kulture, kao i svako drugo poučavanje, organizira se spiralno – kreće se od osnovnih, jezgrenih sadržaja koji se postupno šire i nadograđuju. Kad je riječ o poučavanju kulture u jezičnoj nastavi, može se reći da se kreće od svakodnevne kulture i da se poučavanje spiralno širi i pritom zahvaća elemente akademske kulture. Svako poučavanje kulture zapravo predstavlja poseban omjer sadržaja svakodnevne kulture i sadržaja akademske kulture, a kakav će taj omjer biti ovisi o puno već spomenutih čimbenika.

Naravno, akademski se sadržaji više i pomnije poučavaju u akademskom kontekstu nego na tečajevima namijenjenima građanstvu, što je u skladu s ishodima učenja i potrebama učenika. Akademske teme predviđene za poučavanje na višim stupnjevima jezične kompetencije (C1 i C2) takve su da o njima teško mogu razgovarati osobe slabijega obrazovanja, pa i o tome treba voditi računa kad se osmišljava poučavanje na tim razinama.

8. Akademska kultura i međukulturna svijest

Međukulturna je svijest rezultat poznavanja odnosa (sličnosti i razlika) između „svijeta podrijetla“ i „svijeta ciljne zajednice“ njihova razumijevanja. U vezi s akademskom kulturom potrebno je da nastavnik, u mjeri u kojoj je to moguće, bude upoznat s kulturom zemlje (zemalja) iz koje (iz kojih) dolaze njegovi učenici, znači ne samo sa svakodnevnom kulturom, već i s akademskom kulturom. Susret s novom kulturom uvijek predstavlja (veći ili manji) kulturni šok, a njega mogu pojačati (i) činjenice koje su drugačije u vlastitoj i drugoj akademskoj kulturi. Tako su, naprimjer, Mađari u Zagrebu ne baš ugodno iznenađeni kada na glavnome zagrebačkom trgu vide skulpturu bana Josipa Jelačića koji je u hrvatskoj kulturi izuzetno pozitivna i slavljena povijesna ličnost, no u mađarskoj kulturi upravo suprotno od toga. Uz to, polaznici tečajeva (i općenito stranci) nerijetko pitaju je li istina da je kip bana Jelačića prije bio okrenut prema Budimpešti. Ne baš ugodno iznenađenje nekim Poljacima predstavlja činjenica da se jedan drugi zagrebački trg zove Rooseveltov trg, a razlog tomu leži u

činjenici da je na Jaltskoj konferenciji 1945. velik dio predratnoga poljskoga teritorija dodijeljen SSSR-u. Da bi se to razumjelo i da bi se znalo kako ublažiti kulturni šok učenicima HIJ-a, potrebno je, koliko je moguće, poznavati činjenice iz povijesti zemalja iz kojih dolaze učenici i preduhitriti pitanja koja postavljaju ili pripremiti što kvalitetnije odgovore na njih. Ovdje su spomenuta dva negativna primjera, no mnogo je više onih pozitivnih. Strani su studenti i drugi učenici HIJ-a nerijetko vrlo ugodno iznenađeni kada tijekom boravka u Hrvatskoj i učenja hrvatskoga jezika i kulture otkriju spomenike koji upućuju na kulturne veze svoje zemlje s Hrvatskom o kojima prethodno nisu znali (neki su od primjera sljedeći: spomen-ploče poljskom revolucionaru Józefu Piłsudskom u Opatiji, slovačkom piscu Martinu Kukučinu na Braču, mađarskom pjesniku Sándoru Petőfiju u Zagrebu; ulica u Zagrebu nazvana po slovenskom pjesniku Valentinu Vodniku). Pozitivni su i poticajni primjeri kulturnih i povijesnih veza Hrvatske s drugim zemljama vrlo brojni i mogu se iskoristiti kao poticaj za ovladavanje hrvatskom akademskom kulturom.

9. Zaključne napomene

Poučavanje kulture u nastavi inoga jezika predstavlja složen zadatak, često čak složeniji nego poučavanje jezika samoga, zato što je znatno manje opisano u istraživanjima i razrađeno u glotodidaktičkim priručnicima. Poteškoću predstavlja i sama složenost pojma *kultura* te obilje kulturnih činjenica iz kojih je teško napraviti izbor prikladan za poučavanje u jezičnoj nastavi. U posljednjih petnaestak godina vidljiv je velik napredak u pristupu poučavanju hrvatske kulture u nastavi HIJ-a jer je izbor kulturnih činjenica od nasumičnoga postao sustavniji. Poučavanje kulture u nastavi svakoga inoga jezika, pa tako i HIJ-a, može se podijeliti na poučavanje *svakodnevne kulture* i poučavanje *akademske kulture*. Ti su termini osmišljeni kako bi se izbjegao hijerarhijski pristup kulturi utjelovljen u zastarjelim terminima *visoka kultura* i *masovna kultura*. Svakodnevna kultura obuhvaća sve što se odnosi na svakodnevni život ljudi u nekoj zemlji, njihove navike i običaje. Budući da je svakodnevna kultura vrlo heterogena, u nastavi inoga jezika poučava se ono što je često i tipično, ono što se može predvidjeti i očekivati u svakodnevnome životu jedne zemlje. Akademska kultura obuhvaća uglavnom postignuća različitih umjetnosti (filmske, dramske, kazališne, likovne, glazbene, književne i drugih) te povijest, geografiju, politički sustav i teritorijalni ustroj, etnološku baštinu i slično. Svakodnevna i akademska kultura često se preklapaju u stvarnom životu pa njihovo preklapanje ne treba izbjegavati ni u jezičnoj nastavi – često fenomeni svakodnevne kulture imaju uzrok u fenomenima akademske kulture, a vrijedi i obrnuto. Do sada je u programima za poučavanje HIJ-a mjesto svakodnevne kulture bilo bolje utvrđeno od mjesta akademske kulture, a njezino poučavanje bolje razrađeno. Zbog toga treba utvrditi mjesto akademske kulture u poučavanju HIJ-a te razraditi pristup i modele njezina poučavanja. Akademska se kultura može poučavati na više načina: (1) može se inkorporirati u jezičnu nastavu, (2) može se organizirati izvanučionička nastava sa sadržajima akademske kulture, (3)

može se osmisлити projektna nastava u kojoj učenici dobivaju zadatke koji se odnose na elemente akademske kulture, (4) mogu se organizirati posebna stručna predavanja s akademskim temama, (5) gdje prilike dopuštaju, mogu se osmisлити sveučilišni kolegiji sa sadržajima akademske kulture. Jako je važno da poučavanje akademske kulture u nastavi HIJ-a dobije podršku u vidu napisanih udžbenika i priručnika koji bi poučavateljima poslužili kao izvor i oslonac u poučavanju.

Literatura

- Breidenbach, Joana i Pál Nyíri. 2009. *Seeing Culture Everywhere from Genocide to Consumer Habits*. Seattle: University of Washington Press.
- Byram, Michael. 2005. „Uvod.“ U *Bez predrasuda i stereotipa*, uredile Benjak, Mirjana i Vesna Požgaj Hadži, 15–21. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Cvikić, Lidija i Sanda Lucija Udier. 2008. „Uloga analize potreba u izradi programa nastave stranoga jezika.“ *Strani jezici* 37/3, 227–238.
- Cvikić, Lidija. 2012. „Višejezičnost i višekulturalnost – aktivnosti izrade jezičnoga portreta.“ U *Inojezični učenik u okruženju hrvatskoga jezika*. Uredile Češi, Marijana, Lidija Cvikić, Sanja Milović, 141–144. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje,
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata, Dinka Pasini i Sanda Lucija Udier. 2013. *Hrvatski za početnike 1. Udžbenik i rječnik*. 4. dopunjeno izdanje. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2014. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj*. 2. izdanje. Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2015. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za stupanj B2*. Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2016. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike*. 3. izdanje. Zagreb: FF press.
- Deardorf, Darla K. 2006 *Identification and assessment of intercultural competence as a Student Outcome of Internalization*. <http://linkuplanguages.pbworks.com/f/DeardorffIdentification2006.pdf> (19. prosinca 2017.)
- Fantini, Alvino E. (2009) Exploring intercultural competence: developing, measuring and monitoring, 1–4, https://www.nafsa.org/_/File/_/exploring_intercultural_competed_developing.pdf (19. prosinca 2017.)
- Grgić, Ana, Gulešić Machata, Milvia i Iva Nazalević Čučević, ur. 2013. *Hrvatski B1. Opisni okvir referentne razine B1*. Zagreb: FF press.
- Grgić, Ana i Milvia Gulešić Machata, ur. 2017. *Hrvatski A1. Opisni okvir referentne razine A2*. Zagreb: FF press.
- Gulešić Machata, Milvia i Martin Machata. 2007. „Medzikultúrna kompetencia v príbuzných kultúrach a jazykoch“ („Međukulturna kompetencija u srodnim kulturama i jezicima“). U *Brána jazykov k ľuďom otvorená I. (La porte des langues ouverte vers les hommes I.)*, uredila Melušová, Elena, 118–127. Pariz: INALCO.

- Gulešić Machata, Milvia i Ana Grgić, ur. 2015. *Hrvatski B2. Opisni okvir referentne razine B2*. Zagreb: FF press.
- Gulešić Machata, Milvia. 2013. „Sociokulturna kompetencija.“ U *Hrvatski B1. Opisni okvir referentne razine B1*, uredile Grgić, Ana, Milvia Gulešić Machata i Iva Nazalević Čučević, 245–256. Zagreb: FF press.
- Gulešić Machata, Milvia. 2015. „Sociokulturna kompetencija.“ U *Hrvatski B2. Opisni okvir referentne razine B2*, uredile Gulešić Machata, Milvia i Ana Grgić, 387–403. Zagreb: FF press.
- Gulešić Machata, Milvia. 2017. „Sociokulturna kompetencija.“ U *Hrvatski A2. Opisni okvir referentne razine A2*, uredile Grgić, Ana i Milvia Gulešić Machata, 217–230. Zagreb: FF press.
- Haviland, William A. (2002) *Kulturna antropologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kelemen, Petra i Nevena Alempijević. 2012. *Grad kakav bi trebao biti: etnološki i kulturno-antropološki osvrti na festivale*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Korom, Marija. 2005. *Kroatisch für die Mittelstufe*. 3. izdanje. München: O. Sagner Verlag.
- Hutnyk, John. 2006. „Culture.“ *Theory, Culture & Society*, 23 (2–3): 351–375.
- Nemeth Jajić, Jadranka. 1997. *Sati s jezikom hrvatskim: priručnik za više stupnjeve učenja*. Poznanj: UAM.
- Novak Milić, Jasna. 2006. Međukulturna kompetencija u nastavi stranoga i drugoga jezika. *Strani jezici*, 35/3, 269–276.
- Novak Milić, Jasna i Milvia Gulešić Machata. 2006. „Međukulturna kompetencija u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika.“ *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 1/1/1 : 69–82.
- Novak Milić, Jasna. 2014. „Hrvatska svakodnevica.“ U *Hrvatska na prvi pogled, udžbenik hrvatske kulture*, uredila Lucija Udier, Sanda, 337–361. Zagreb: FF press.
- Novak Milić, Jasna. 2016. „Every day life in Croatia.“ U *Croatia at First Sight, Textbook of Croatian Culture*, uredila Lucija Udier, Sanda, 361–387. Zagreb: FF press. Novak Milić, Jasna.
- Pašini, Dinka. 2009/2010. „Kultura u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika.“ *Croatian studies review – Časopis za hrvatske studije*, 6, 189–200.
- Podboj, Martina. 2016. „Važnost osiguravanja tečajeva hrvatskog jezika za izbjeglice i tražitelje azila kao posebno ranjive skupine stranaca u RH.“ Izlaganje na znanstvenom skupu VI. *HIDIS – Šesta međunarodna konferencija hrvatskog kao drugog i stranog jezika*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Podboj, Martina i Ranka Đurđević. 2017. „Izbjeglice kao posebna kategorija učenika stranog jezika.“ Izlaganje na znanstvenom i stručnom skupu 10 *SIH – Stručno i znanstveno savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Udier, Sanda Lucija i Marica Čilaš. 2005. „Problemi s progresijom na osnovnom stupnju učenja hrvatskoga kao stranoga/drugog jezika.“ *Strani jezici*, 2, 125–131.
- Udier, Sanda Lucija. 2014a. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za razine B2-C1*. Zagreb: FF press.

- Udier, Sanda Lucija, ur. 2014b. *Hrvatska na prvi pogled. Udžbenik hrvatske kulture*. Zagreb: FF press.
- Udier, Sanda Lucija. 2016a. „Filološki pristup poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika.“ *Nova Croatica*, 40/60, str. 139–152.
- Udier, Sanda Lucija, ur. 2016b. *Croatia at First Sight. Textbook of Croatian Culture*. Zagreb: FF press.
- Udier, Sanda Lucija, ur. 2017. *Hrvatska na prvi pogled, udžbenik hrvatske kulture*. 2. promijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: FF press.
- Udier, Sanda Lucija i Milvia Gulešić Machata. „Hrvatske kulturne ustanove.“ U *Hrvatska na drugi pogled. Udžbenik hrvatske kulture*, uredila Udier, Sanda Lucija. U postupku objavljivanja.
- Zajednički europski referentni okvir za jezike (ZEROJ)*. 2005. Zagreb: Školska knjiga i Vijeće Europe.

High culture and Croatian as a second and foreign language

Teaching the culture of the country in which a certain language is spoken is an integral part of the programs for teaching that language as a second and foreign language, as one of the objectives of teaching a foreign language is to develop intercultural competence, on which there is extensive language education literature (cf. Deardorf 2006, Novak Milić 2006) and on which research has also been conducted with regard to Croatian as a second and foreign language (Novak Milić and Gulešić Machata 2006). For the majority of teachers, teaching the culture represents even more of a challenge than teaching the language, and the cause thereof lies in the type of their education, which is most frequently of philological or linguistic and pedagogical nature, as well as in the fact that culture teaching models are in principle more poorly developed than language teaching models, with teachers being able to rely on professional literature considerably less when it comes to teaching the culture than when it comes to teaching the language. Another difficulty is posed by the complexity of the term culture and the abundance of facts making up a given culture, among which it is difficult to make a selection appropriate to be taught in language classes. The paper discusses teaching culture in the classes of Croatian as a second and foreign language (CL2) in view of the distinction between everyday and academic culture. As the teaching of everyday culture has been described and covered better in literature to date (Novak Milić 2014, 2016 and 2017), this paper lays emphasis on the teaching of academic culture, which is yet to be established in the curricula for teaching CL2, in scientific papers, handbooks and textbooks.

Keywords: *Croatian as a second and foreign language, teaching culture, academic culture*